

Nr 38

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående hushålls- praktik.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 629 av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och II: 780 av herr *Johansson* i Växjö hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående hushållspraktikanernas arbetstider och arbetsförhållanden samt angående innehållet i praktiken i enlighet med vad i motionerna anföres.

I motionerna framhålles att en mer eller mindre omfattande praktik-tjänst krävs för utbildning inom ett stort antal yrken. Till dem som har lång praktiktid hör sjuksköterskor, barnsköterskor, hemvårdarinnor, ekonomiföreståndare och hushållslärare.

Vad gäller hushållspraktik får enligt motionärerna praktikanten under sin praktiktid i många fall räknas som familjemedlem, vilket kan leda till att hon även under sin fritid är beroende av arbetsgivaren. Detta kan i sin tur medföra att praktikanten får utföra oavlönat arbete på sin fritid, något som inte får förekomma enligt hembiträdeslagen. Praktikanten är emellertid så beroende av positiva relationer till sin arbetsgivare att hon inte alltid vågar utnyttja sina lagliga möjligheter. Frågan om praktikanternas arbetstider och löneförhållanden hör därför utredas.

Även frågan om innehållet i hushållspraktikanernas praktik bör enligt motionärernas mening bli föremål för översyn. Målsättningen att praktikanterna skall få syssla med olika slag av arbetsuppgifter uppfylls i många fall inte. Det händer att praktikanter under så gott som hela praktiktiden endast får syssla med en begränsad del av arbetsuppgifterna i hemmet eller på institutionen.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 629.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Landsorganisationen i Sverige (LO) och seminariet för huslig utbildning.
Arbetsmarknadsstyrelsen anför bl. a.:

I betänkandet Praktik- och feriearbetsförmedling (SOU 1965:7) har det totala årliga antalet praktikanter inom hem- och storhushåll angetts till ca 10 000.

Praktikanterna i hem- och hushåll möts av en aktiv efterfrågan från praktikgivarnas sida dels annonsvägen, dels genom arbetsförmedlingen.
Bihang till riksdagens protokoll 1966. 11 saml. Nr 38

Förmedlingen av hushållsplatser är helt integrerad med övrig förmedlingsverksamhet. Möjligheter saknas därför att beräkna hur stor del av förmedlingsverksamheten inom husligt arbete som avser att tillgodose behov av praktik. Endast något hundratal som praktikplatser anmälda anställningar rapporterades som tillsatta inom det husliga arbetet år 1965.

1962-års utredning för översyn av hembiträdeslagstiftningen har i början av år 1965 låtit genomföra en undersökning om de husligt anställda i Sverige. (Statistiska Centralbyrån P 444). Enligt undersökningen uppgick det totala antalet anställda, som hade minst 25 timmars arbetsvecka hos samma arbetsgivare till 51 000 och 29 000 av dessa betecknades såsom hembiträden. Hembiträdena var till övervägande delen mycket unga. Tre fjärdedelar av dem var under 21 år och närmare en tredjedel hade ännu ej fyllt 17 år. Av hembiträdena under 21 år uppgav mer än 80 % att de ej hade för avsikt att fortsätta inom yrket och flertalet tänkte sluta redan inom ett år. Enligt uppgifter från arbetsgivarna var 15 % av samtliga hembiträden och 18 % av hembiträdena under 21 år anställda såsom praktikanter, under det att endast 12 % av hembiträdena själva (under 21 år) uppgav sig vara praktikanter. Planer på fortsatt utbildning redovisades i ungefär lika stor omfattning av grupperna »hembiträden» och »praktikanter». De statistiska uppgifterna ger sålunda ej klart besked om hur många personer som tagit husligt arbete i syfte att skaffa sig erforderlig praktik för inträde vid läroanstalt.

Enligt ovanstående undersökning hade hembiträdena i stor utsträckning en arbetstid som översteg vad som gäller för arbetstagare i allmänhet. Bruttoarbetstiden per vecka omfattade upp till 45 timmar för 26 % av hembiträdena, mellan 45—60 timmar för 50 % och mer än 60 timmar för 19 % (från 5 % av hembiträdena saknas uppgift). Missnöje med arbetstiderna eller över huvud taget med arbetsförhållandena har endast angivits i ett fåtal fall av dem som sagt sig vilja sluta med husligt arbete för att skaffa sig vidareutbildning. Många av dessa ser troligen inte på det husliga arbetet som ett yrke, som de vill fortsätta i, utan som arbetsuppgifter, som de är beredda att lämna så snart de erhållit tillräcklig praktiktid.

Avslutningsvis vill styrelsen framhålla att i enlighet med förslag i ovanstående betänkande om Praktik- och feriearbetsförmedling kommer ett fortlöpande samarbete i praktikärenden att upprätthållas mellan länsarbetsnämnder och skolmyndigheter och att frågan om hembiträdenas (och praktikanternas) arbetstidsförhållanden m. m. kommer att behandlas i den nu pågående utredningen angående översyn av hembiträdeslagstiftningen.

Skolöverstyrelsen anför:

Skolöverstyrelsen är medveten om att det system med praktiktjänstgöring, som för närvarande tillämpas inom vissa utbildningar, kan medföra risk för vissa olägenheter.

Skolöverstyrelsen vill emellertid erinra om att viss utredning pågår inom skolöverstyrelsen beträffande ekonomiföreståndarutbildningen, att skolöverstyrelsen i sitt remissvar tillstyrkt lärarutbildningssakkunnigas förslag om utredning angående bl. a. hushållsläroplanerna, samt att en översyn av samtliga läroplaner för i motionerna berörda områden för närvarande pågår inom överstyrelsen. Vad angår sjuksköterskeutbildningen uppställs ej krav på hushållspraktik i den nya läroplan som successivt införs från och med innevarande år.

Med hänvisning till dessa förhållanden samt till att överstyrelsen ännu ej tagit ställning till yrkesutbildningsberedningens betänkande avstyrker överstyrelsen den i motionerna begärda utredningen angående hushållspraktikanternas arbetstider och arbetsförhållanden m. m.

TCO anför bl. a.:

Då praktik kan karakteriseras som en särskild form för inhämtande av vissa kunskaper bör också i princip samma krav ställas på praktik som på utbildning. Att praktikanter utnyttjas som underbetald arbetskraft måste anses som ett allvarligt missförhållande och praktiktjänstgöring får inte vara ett medel för en arbetsgivare att sätta hembiträdeslagen ur spel.

Den speciella form av praktik det här gäller, dvs. miljöpraktik, innebär i sig en begränsning som studieform, då den äger rum utan handledning och systematisk omflyttning till olika arbetsuppgifter. Den kan dock ge en viss kunskap om den sociala miljön på en viss arbetsplats, men innebär endast i begränsad utsträckning konkret yrkesträning.

Med hänsyn till de förhållanden som relateras i motionen och till *TCO*:s kommentarer ovan ansluter sig *TCO* till den hemställdan om utredning angående hushållspraktik som framföres i motionen. *TCO* vill emellertid i sammanhanget hänvisa till yrkesutbildningsberedningens förslag om nya grundutbildningar för de husliga och vårdande yrkena. Dessa grundutbildningar kan förutsättas till stor del komma att ersätta den nuvarande miljöpraktiken. Utredningen i denna fråga bör därför ske i nära samverkan med yrkesutbildningsberedningen.

LO ifrågasätter om det är befogat med en särskild utredning i enlighet med motionärernas önskan med hänvisning till att formerna för framtida praktik inom utbildningens område blir föremål för behandling av yrkesutbildningsberedningen i dess kommande betänkande, vilka *LO* utgår ifrån kommer att bli föremål för sedvanlig remissbehandling.

Rektorn vid *seminariet för huslig utbildning* anför:

Den praktik som de blivande eleverna enligt seminariets stadga obligatoriskt måste genomföra för att kunna antagas vid seminariet har alltid varit svårbemästrad.

Tidigare krävdes att praktiken förlades till av seminariet så kallat »godkända hem» under viss kontroll från seminariets sida.

Vid seminariernas omorganisation 1961 upphävdes kravet på kontroll av praktikhem. Detta innebar i vissa avseenden en given förbättring.

Kan en utredning på något sätt förbättra förhållandena är den givetvis önskvärd.

Härutöver har yttrande inkommit från *Blivande lärares riksförbund* (*BLR*) vari anföres:

De förhållanden beträffande praktikanternas arbetssituation, som beskrives i motionen, är välbekanta för de lärarkandidater som genomgår lärarutbildning vid seminarier för huslig utbildning och förskoleseminarier. *BLR* vill understryka att de påpekanden som göres gentemot de ekonomiska villkoren, kvalitén på praktiken och beroendeförhållande till arbetsgivaren överensstämmer helt med de erfarenheter som berörda lärarkandidater har från sin obligatoriska förpraktik.

På grundval av dessa icke tillfredsställande förhållanden hemställer motionärerna om utredning angående hushållspraktikanternas arbetstider och arbetsförhållanden samt beträffande innehållet i praktiken.

För lärarkandidaterna synes det mera angeläget och ändamålsenligare att en utredning beträffande all slags förpraktik kommer till stånd. Det är därvid BLR:s förhoppning att all praktikutbildning skall komma att förläggas till utbildningstiden vid respektive skolor. En sådan anordning skulle medföra garantier för en förbättrad handledning och ett riktigare innehåll i praktikutbildningen. Tiderna för denna miljöpraktik skulle därmed också kunna förkortas avsevärt.

Intill dess en dylik önskvärd översyn kan komma till stånd torde dock en utredning om enbart hushållspraktiken kunna komma att visa på det angelägna i, att hela praktikfältet ses över särskilt vad gäller förpraktik till lärarutbildningar.

Utskottet

I förevarande motioner hemställas om utredning rörande hushållspraktikanters arbetstider och arbetsförhållanden samt angående hushållspraktikens innehåll.

Den grupp av praktikanter som ifrågavarande motioner tager sikte på torde i de allra flesta fall innefattas i den kategori husligt anställda, på vilka hembiträdeslagen är tillämplig. Detta förhållande innebär i och för sig en viss garanti för rimliga anställnings- och arbetsförhållanden. I många fall torde dock som motionärerna framhållit beroendeställningen mellan praktikant och arbetsgivare leda till att nämnda lags bestämmelser till skydd för den anställde sätts ur spel med åtföljande försämring av praktikantens villkor med avseende på t. ex. lön, semester och arbetstider. Utskottet delar motionärernas uppfattning om behovet av åtgärder för att komma till rätta med dessa förhållanden.

I viss utsträckning torde detta syfte kunna tillgodoses vid den översyn av hembiträdeslagstiftningen som företages av särskilda sakkunniga enligt Kungl. Maj:ts uppdrag. Utredningens arbete beräknas enligt årets riksdagsberättelse bli slutfört under innevarande år. Dock kan, enligt vad utskottet erfarit, en viss tidsförskjutning bli följden av en planerad samordning med arbetstidskommitténs verksamhet.

I fråga om innehållet i praktiktjänstgöringen vill utskottet erinra om att skolöverstyrelsen i sitt remissyttrande till utskottet uppgivit att en översyn för närvarande pågår inom överstyrelsen av samtliga läroplaner som beröres av motionerna. Vidare bör framhållas att yrkesutbildningsberedningen i sitt nyligen avgivna betänkande angående yrkesutbildningen (SOU 1966:3) framlagt förslag om grundutbildningen för husligt arbete och för vårdområdet, vilka, därest de skulle genomföras, torde komma att innebära att praktikutbildning för nu ifrågavarande yrkeskategorier i viss utsträckning ersättes av utbildning inom yrkesskolans ram, en utveckling som synes innefatta garantier såväl för en förbättrad handledning som för

ett mer allsidigt och ändamålsenligt innehåll i praktiktjänstgöringen.

Enligt utskottets mening bör resultatet av hembiträdesutredningens arbete och den fortsatta behandlingen av yrkesutbildningens betänkande avvaktas innan en utredning i motionernas syfte ifrågasättes.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,
att de likalydande motionerna I: 629 och II: 780 icke må
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 maj 1966

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

HARALD J. SKOGLÖSA

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller, Sörlin*, Hellebladh, Oscar Carlsson, Hübinette, Yngve Person*, Axel Kristiansson*, Helge Karlsson, Kilsmo* och Sörenson*;

från andra kammaren: herr Skoglösa, fru Jäderberg, herrar Hamrin i Kalmar, Lundmark*, Haglund, Rimås, Nilsson i Bästekille, Svanberg* och Nilsson i Agnäs, fru Ekroth* samt herr Josefson i Arrie*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.